

Z. Tarkowski, G. Jastrzębowska (red.) (2002). *Człowiek wobec ograniczeń. Niepełnosprawność, komunikowanie, diagnoza, terapia*. Lublin: Wydawnictwo Fundacji „ORATOR”

Zawsze, gdy mowa o barierach, jakie stoją przed osobami niepełnosprawnymi, pojawiają się pytania – *Jakie ograniczenia są bardziej dotkliwe – fizyczne, czy społeczne? Jak radzi sobie człowiek wobec różnego rodzaju barier? Czy stojący wobec ograniczeń człowiek jest sam? Gdzie może uzyskać pomoc?*

Po prezentowaną publikację sięgałam z ciekawością. Wiedziałam, że nie dostarczę jednoznacznej odpowiedzi na powyższe pytania, liczyłam jednak, że przemyślenia autorów wskażą pewną drogę i nie pomyliłam się.

Książka *Człowiek wobec ograniczeń* dedykowana jest profesorowi Tadeuszowi Gałkowskiemu, założycielowi i kierownikowi Katedry Psychologii Rehabilitacyjnej na Wydziale Psychologii UW oraz kierownikowi Zakładu Psychologii Rehabilitacyjnej i Pedagogiki na Wydziale Rehabilitacji AWF, z okazji 45-lecia pracy zawodowej.

Obejmuje zbiór prac z różnych dziedzin wiedzy dotyczących rehabilitacji, których wspólnym elementem jest koncentracja na człowieczeństwie każdej jednostki ludzkiej. Wydaje się, że sposób przedstawienia problemów stanowi odzwierciedlenie słów Profesora, cytowanych w publikacji, w których podkreśla, że do największych wartości mających nieprzemijający charakter należy „godność jednostki i jej prawo do wszechstronnego rozwoju”.

Pierwsza część książki poświęcona jest Jubilatowi. Zamieszczony w niej wywiad oraz biografia przybliży osobę Profesora Gałkowskiego, umożliwi poznanie Jego drogi zawodowej, osiągnięć oraz pasji naukowych. Profesor jawi się jako osoba bardzo aktywna, bogata wewnątrznie, pełna zaangażowania, o rozlicznych doświadczeniach.

Świadectwem licznych zainteresowań Profesora są treści zawarte w artykułach zebranych w drugiej części publikacji. Ich autorami są współpracownicy Profesora, osoby, które korzystały i korzystają nadal z Jego doświadczeń, wiedzy i sugestii. Artykuły te zebrano pod następującymi tytułami:

Niepełnosprawność – obejmuje 4 artykuły,

Porozumiewanie się – obejmuje 5 artykułów,

Diagnoza i terapia – obejmuje 8 artykułów.

Tematyka artykułów pokazuje jak szeroką i niepoznaną do końca dziedziną nauki jest psychologia rehabilitacyjna. Różnicowanie tekstów wydaje się jednocześnie potwierdzać wyznawaną przez Profesora prawdę, że dla postawienia trafnej diagnozy oraz podjęcia efektywnych działań bardzo ważna jest umiejętność współpracy w wielospecjalistycznym zespole.

Należy podkreślić, że prezentowane prace stanowią przegląd najnowszych osiągnięć i wyników badań z zakresu szeroko rozumianej psychologii rehabilitacyjnej. Nie prezentują pełnej wiedzy teoretycznej, jednak sposób ich przedstawienia rozbudza zainteresowanie i zachęca do refleksji oraz dalszych poszukiwań.

Część zatytułowana *Niepełnosprawność* zainteresować może przeciętnego czytelnika, niezwiązanego bezpośrednio z problematyką rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Zebrane artykuły zawierają ogólne rozważania

na temat niepełnosprawności w wymiarze indywidualnym i społecznym oraz konieczności uwzględniania w programie terapii, obok wymiarów: medycznego, społecznego, psychicznego i zawodowego, także aspektu duchowego. Wykorzystywanie sił duchowych, jak pisze jeden z autorów, może mieć pozytywny wpływ na fizyczne i psychiczne zdrowie osób niepełnosprawnych. W części tej znajduje się artykuł *Geniusz a kalectwo*, do lektury którego zachęcam szczególnie. Autorzy, opierając się na biografjach znanych postaci, zwracają uwagę na rolę motywacji i pasji twórczej w przezwyciężaniu ograniczeń, w sytuacji, gdy wszelkie dane medyczne nie pozostawiają nadziei na normalne życie.

Teksty zebrane w części zatytułowanej *Porozumiewanie się* obejmują problematykę zaburzeń komunikacji związanych z uszkodzeniem słuchu, specyficznym upośledzeniem rozwoju języka (SLI), zaburzeniem określanym jako mowa bezładna oraz autyzmem. Autorzy zwracają uwagę na trudności diagnostyczne, związane między innymi z brakiem dostatecznej wiedzy na temat etiologii prezentowanych zaburzeń oraz problemy rehabilitacji. Dwa z pięciu artykułów poświęcone zostały komunikacji osób głuchych. Autorzy obalają stereotypy dotyczące języka migowego oraz starają się odpowiedzieć na podstawowe pytania stawiane przez wielu rodziców i specjalistów, tj. czy język migowy jest prawdziwym językiem oraz czy warto uczyć tego języka dzieci głuche. W artykule poświęconym komunikacji dzieci z autyzmem autorka zwraca uwagę na szczególnie trudną sytuację rodziców, konsekwencje doświadczania permanentnych niepowodzeń, m.in. wysokie natężenie stresu, narażenie na zespół wypalania się sił oraz podkreśla konieczność objęcia ich specjalistyczną opieką.

Diagnoza i terapia, to ostatnia część prezentowanej książki. Zawarte w niej artykuły koncentrują się wokół problemów diagnozy i terapii, m.in. osób z autyzmem, afazją, dysleksją. Autorzy dzielą się swoimi refleksjami z praktyki terapeutycznej oraz prezentują metody, które wykorzystują w pracy z osobami niepełnosprawnymi. Wśród nich wymieniają rysunek jako metodę wychowawczo-terapeutyczną, którą z powodzeniem można stosować, m.in. w terapii dzieci z uszkodzonym słuchem, słabo widzących, z porażeniem mózgowym. Podkreślają rolę usprawniania ruchowego i sportu w życiu osób niepełnosprawnych, jako możliwości realizowania ich potrzeb, wykorzystywania potencjału nie tylko intelektualnego i artystycznego, ale również fizycznego oraz nawiązywania stosunków społecznych i nabywania nowych doświadczeń.

Podsumowując, prezentowana publikacja może stanowić cenne źródło wiedzy i inspiracji zarówno dla studentów psychologii, pedagogiki specjalnej, logopedii, neuropsychologii, jak i dla terapeutów. Zachęcam do sięgnięcia po tę pozycję osoby zajmujące się w swojej pracy, m.in. dziećmi i dorosłymi z autyzmem, głuchotą, afazją i dysleksją.

Na koniec warto podkreślić ogólne przesłanie książki. Wiedza teoretyczna specjalisty jest warunkiem skutecznej pomocy, jednak nie może przestąpić mu obrazu osoby jako indywidualnej jednostki z jej własnymi potrzebami, zainteresowaniami i potencjałem twórczym.

Agata Łukaszewicz